23.10.2019 VVTDno-2019- 833

YHDENVERTAISUUS
VALTUUTETTU
DISKRIMINERINGSOMBUDSMANNEN
NON-DISCRIMINATION OMBUDSMAN
OVTTAVEARDÁSAŠVUOĐAÁITTARDEADDJI

Hallintovaliokunta
Eduskunta

HE 29/2019 vp Hallituksen esitys eduskunnalle valtion talousarvioksi vuodelle 2020
VNS 2/2019 vp Valtioneuvoston selonteko julkisen talouden suunnitelma vuosille 2020–2023

Yhdenvertaisuusvaltuutetun lausunto

Valtuutetun tehtävä

Yhdenvertaisuusvaltuutettu kiittää mahdollisuudesta tulla kuultavaksi valtion talousarviosta vuodelle 2020 ja julkisen talouden suunnitelmasta vuosille 2020-2023.
Yhdenvertaisuusvaltuutettu on itsenäinen ja riippumaton viranomainen, jonka tehtävänä on valvoa yhdenvertaisuuslain (1325/2014) noudattamista sen mukaan kuin sanotussa laissa säädetään sekä muutoinkin edistää yhdenvertaisuuden toteutumista ja ehkäistä syrjintää. Yhdenvertaisuuslaki ja valtuutetun tehtävä perustuvat EU-lainsäädäntöön.

Yhdenvertaisuusvaltuutetun toiminnassa eri toimivallat risteävät ulkomaalaisasioissa. Valtuutetun kertomuksessa eduskunnalle käsitellään muun muassa ulkomaalaisten kohtaamaa syrjintää, turvapaikanhakijoiden oikeudellisen aseman muutoksia, maastapoistamisen täytäntöönpanon valvontaa sekä kansallisen ihmiskaupparaportoijan roolissa ihmiskaupan uhrien asemaa.

Yhdenvertaisuusvaltuutetun tehtävät sisältävät yhdenvertaisuuslain hallituksen esitöiden (HE 19/2014) mukaan ulkomaalaisten ja etnisten vähemmistöjen samoin kuin muiden syrjinnän vaarassa olevien ryhmien olojen, aseman ja oikeuksien seuraamista sekä näiden ryhmien yhdenvertaisuuden edistämistä ja syrjinnän ehkäisemistä. Ulkomaalainen voi kansalaisuutensa, kielensä tai alkuperänsä vuoksi joutua syrjityksi, jolloin valtuutettu yhdenvertaisuuden edistämisen ja syrjintään puuttumisen kautta voi ottaa hänen asiansa käsittelyyn.

Kansallisena ihmiskaupparaportoijana valtuutettu seuraa ihmiskauppaan liittyviä ilmiöitä. Suomessa tunnistetuista ihmiskaupan uhreista valtaosa on ulkomaalaisia, minkä vuoksi ihmiskaupan vastaiseen työhön liittyy myös erilaisia ulkomaalaisoikeudellisia kysymyksiä. Yhdenvertaisuusvaltuutetun tehtävänä on

myös valvoa maastapoistamisen täytäntöönpanoa, että se tapahtuu säädösten mukaisesti sekä perus- ja ihmisoikeuksia kunnioittaen.

Yhdenvertaisuusvaltuutetulle tulee yhteydenottoja koetusta tai havaitusta syrjinnästä laajasti eri syrjintäperusteilla ja kaikilta elämänalueilta, ulkomaalaisten oikeuksien toteutumiseen sekä ihmiskauppaan ja sen uhreihin liittyen. Yhteydenottomäärät ovat kasvaneet vuosittain merkittävästi. Yhdenvertaisuusvaltuutettu voi puuttua yksilön kokemaan syrjintään matalalla kynnyksellä ja edistää yhdenvertaisuutta oikeusprosessia kevyemmällä tavalla.

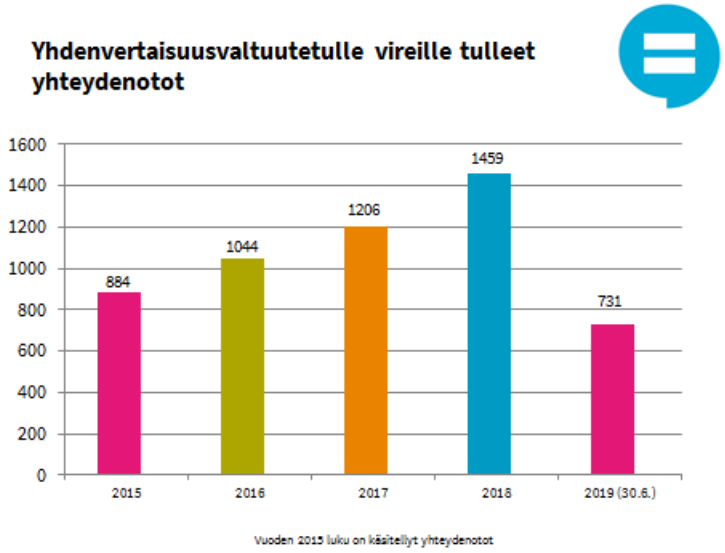

Valtuutetun määrärahat

Eduskunnan eri valiokunnat (HaV, LaV ja VaV) ovat viime vuosien talousarviolausunnoissaan tuoneet esille huolensa niin valtuutetun ihmiskaupparaportoijan tehtävän kuin maastapoistamisen täytäntöönpanon valvonnan vajavaisista resursseista. Valtiovarainvaliokunta totesikin mietinnössään (VaVM 22/2017 vp), että maastapoistamisen valvonnan lakisäätäiselle tehtävälle on osoitettava riittävä vakituinen resurssi, joka sisällytetään kevään 2018 julkisen talouden suunnitelmaan. Samoin lakivaliokunta, hallintovaliokunta sekä työelämä- ja tasa-arvovaliokunta kiinnittivät huomiota resurssitilanteeseen valtuutetun kertomuksesta eduskunnalle (K 6/2018vp) antamissa lausumissaan keväällä 2019.

Nyt käsittelyssä olevan talousarvion ja julkisen talouden suunnitelman vuosille 2020-2023 mukainen valtuutetulle osoitettu määräraha **(1 680 000 euroa)** mahdollistaa viime vuosina kolmen määräaikaisella rahoituksella hoidetun viran vakinaistamisen maastapoistamisen valvonnan, ihmiskaupparaportoinnin ja ulkomaalaisasioiden osalta. Tästä huolimatta valtuutettu joutuu tarkkaan jakamaan käytettävissään olevat resurssit eri toimintalohkoille, joissa kaikissa joudutaan valitsemaan mihin toimintatarpeisiin on välttämättömintä vastata.

Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että valtuutetulla on vain 2 htv:tä käytettävissä ihmiskaupparaportointiin, mikä tarkoittaa, että valtuutettu voi esimerkiksi vain hyvin rajatusti tuottaa analysoitua tietoa päätöksenteon tueksi tai tarvittaessa avustaa ihmiskaupan uhreja heidän oikeuksiensa turvaamisessa esimerkiksi ri-

kosprosessissa. Maastapoistamisen valvontaan on käytettävissä pysyväisrahoituksella 3 htv:tä ja ulkomaalaisasioihin 1,5 htv. Maastapoistamisen valvonnan määrärahoja tulee seurata tarkasti, jos palautusten määrät kasvavat tai valtuutetun edellytetään osallistuvan valvontoihin nykyistä useammin. Tällä hetkellä valtuutettu pystyy valvomaan noin 20 % poliisin toimeenpanemista saatetuista tahdonvastaisista palautuksista.

Yhdenvertaisuusvaltuutetun muuhun kuin palkkaukseen ja vuokriin käytettävissä oleva toimintamenomääräraha on tasoltaan edelleen sama kuin vähemmistövaltuutetulla oli käytettävissään ennen vuotta 2015 tapahtunutta toimiston tehtävien ja henkilöstön kasvua. Toimintomenomääräraha ei ole viime vuosina riittänyt kattamaan toimiston peruskuluja (työterveyshuolto, matkustus, koulutus, hankinnat, viestintä jne.), vaan rahoitustarvetta on katettu aikaisempien vuosien säästöjä sekä EU-projektirahoitusta hyödyntämällä. Oikeusministeriön lausunnon mukaan yhdenvertaisuusvaltuutetun palkkamenojen ennuste on kuluvana vuonna 1 640 000 euroa (24,8 htv).

Valtuutettu ehdottikin oikeusministeriölle viime kesänä TAE-valmisteluprosessissa seuraavaa korotusta:

- kolmen asiantuntijan palkkausmenot sivukuluineen (3 x 80 000 €)
- toimintamenotason korjaaminen 75 000 €
- yhteensä 315 000 euroa

Pääministeri Antti Rinteen hallituksen ohjelmassa on linjattu, että ihmisoikeusongelmien tunnistamisen ja raportoinnin ongelmiin puututaan *määrätietoisesti* turvaamalla erillisvaltuutettujen ja muiden viranomaisten toiminta sekä kansalaisjärjestöjen ja kansainvälisten toimijoiden toimintaedellytykset. Ihmisoikeuksien raportointiin ja ongelmiin puuttumiseen on hallitusohjelmassa kohdennettu 450 000 euron määrärahakorotus, jonka yhteydessä on erikseen mainittu toimijoina yhdenvertaisuusvaltuutettu ja ihmisoikeusjärjestöt.

Oikeusministeriön työelämä- ja tasa-arvovaliokunnalle antamassa lausunnossa todetaan, että nyt käsiteltävänä olevan hallituksen esitys ensi vuoden talousarvioesityksestä sisältää **100 000 euron** korotuksen valtuutetuille (lapsi-, tasa-arvo- ja yhdenvertaisuusvaltuutettu). Korotus kasvaa 200 000 euroon vuonna 2022 ja 250 000 euroon vuonna 2023. Hallitusohjelman mukaisesta 450 000 euron lisämäärärahasta loppuosa, 200 000 euroa, on talousarvioesityksessä kohdennettu kansalaisjärjestöille. Hallitusohjelman mukainen määrärahakorotus ei vielä sisälly yllä mainittuihin valtuutettujen määrärahoihin vuonna 2020 tai niiden arvioituun kehitykseen, vaan lisämäärärahan kohdentamisesta tasa-arvo-, yhdenvertaisuus- ja lapsiasiavaltuutetulle on tarkoitus päättää syksyn 2019 tulosneuvotteluiden yhteydessä. Määräraha mahdollistaisi kehyskauden lopulla esimerkiksi noin 1 htv:n korotuksen sekä yhdenvertaisuus- että tasa-arvovaltuutetulle, 0,5 htv:n korotuksen lapsiasiavaltuutetulle sekä yhdenvertaisuusvaltuutetun toimintamäärärahan tason korotuksen.

Yhdenvertaisuusvaltuutettu kiinnittää huomiota lisäksi siihen, että valtuutetun tarjoama matalan kynnyksen oikeussuoja on kustannustehokas tapa puuttua syrjintään ja edistää yhdenvertaisuutta. Valtuutetun tarjoama sovitteluapu ja oikeudellinen neuvonta on vaihtoehto vuosittain useille kymmenille rikos- ja muil-

le oikeusprosesseille, kun valtuutettu toimii sovinnon edistäjänä syrjintää kokeneen ja siitä epäillyn tahon välillä. Valtuutetun työ myös syrjinnän ennaltaehkäisemisessä auttaa välttymään vakavilta oikeudenloukkauksilta sekä niistä aiheutuvista kustannuksista niin julkisella kuin yksityisellä puolella.

Yleisiä huomioita julkisen talouden suunnitelmasta 2020-2023 ja valtion talousarviosta vuodelle 2020

Valtuutettu kannattaa hallitusohjelman mukaista tavoitetta, jonka mukaisesti sisäministeriön toiminnan tavoitteena on turvallinen oikeusvaltio Suomi, turvallisuuden tunteen vahvistuminen ja turvallisuusviranomaisten toimintakyvyn varmistaminen. Ministeriö huolehtii perus- ja ihmisoikeuksien toteutumisesta ja torjuu ihmisiin kohdistuvia oikeudenloukkauksia.

Valtuutettu pitää erittäin tärkeänä hallitusohjelmaan sisällytettyä päätöstä perustaa ryhmä ihmiskaupparikosten paljastamiseen ja tutkimiseen, ryhmän perustaminen tulee tehdä mahdollisimman nopeasti ja sen pitäisi olla valtakunnallinen. Valtuutettu tukee myös esitystä lisätä Maahanmuuttoviraston turvapaikkahakemusten ruuhkanpurkuun 3 milj. euroa vuosille 2020 ja 2021 ja päätöksentekoresurssien turvaamiseen 10 milj. euroa vuosille 2020 ja 2021.

Myös tavoitteet kiintiöpakolaisten määrän nostamisesta, turvapaikkahakemusten käsittelystä ilman aiheettomia viivästyksiä yksilöllisessä ja oikeusturvan takaavassa menettelyssä (tavoitteena kuuden kuukauden käsittelyaika) ja vapaaehtoisen paluun järjestelmän kehittämisestä ensisijaisena vaihtoehtona turvata kielteisen päätöksen saaneiden maasta poistuminen kestävää paluuta tukien ovat kannatettavia sekä palautussopimusten tekeminen kaikkien keskeisten kolmansien maiden kanssa, joiden kansalaisia Suomi voi palauttaa turvallisesti.